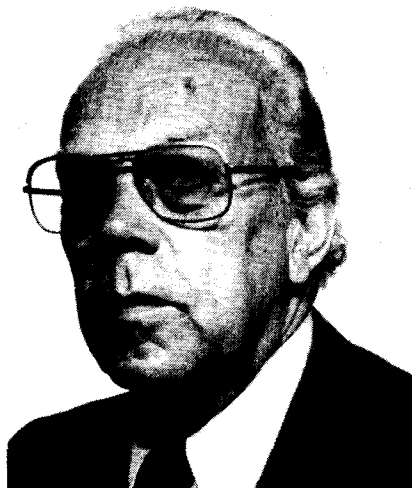

Oude en nieuwe politiek

In de ontwikkelde landen van het Westen hebben zich de laatste jaren conflicten ontwikkeld, die zich in verschillende opzichten verwijderden van het model van het geïnstitutionaliseerde verdeelingsconflict. Het zijn conflicten die niet ontstaan binnen het productieproces, ook niet zijn gekanaliseerd in partijen of organisaties en evenmin door binnen het systeem passende schadeloosstellingen zijn af te kopen. Anders dan het verdeelingsconflict spelen ze zich af op het terrein van cultuur, sociale integratie en socialisatie. Ze worden uitgedragen in de vorm van zwak geïnstitutionaliseerde protestgroepen, die zich zorgen maken over de verdediging en herstel van bedreigde levensvormen of -uitingen. Kortom, de nieuwe conflicten ontstaan niet als gevolg van verdeelingsproblemen, maar ze hebben te maken met leefruimte in de brede zin van het woord.

Men herkent in deze beschrijving het betoog van Touraine 1) over de nieuwe conflicten, die kenmerkend zijn voor de na-industriële samenleving. Het betoog komt ditmaal van Habermas 2). Hij ziet in deze ontwikkeling het symptoom van een „stille revolutie”, die een verandering van thema's laat zien. De oude politiek, gesteund door ondernemers, arbeiders en neringdoende middenstand, heeft het over problemen van economische en militaire veiligheid en over orde en recht. De nieuwe politiek, die zijn aanhang vooral vindt in de nieuwe middenstand, bij jongeren en beter opgeleiden, is bezig met de problemen van de kwaliteit van het bestaan, gelijkberechtiging, individuele zelfontplooiing.

Habermas ziet het ontstaan van een conflictlijn tussen enerzijds de bevolkingsgroepen die onmiddellijk bij de productie betrokken zijn, die er belang bij hebben economische groei, als grondslag voor de verzorgingsstaat, te verdedigen, en een bont geschakeerde „periferie” aan de andere kant. Bij die periferie behoren groepen die wat verder af staan van de „produktivistische prestatiekern”

van de laatkapitalistische maatschappij, en die gevoeliger zijn voor, of meer getroffen worden door, de sociale kosten van de economische groei. Al die groepen hebben als gezamenlijke interesse de kritiek op de groei. Voor hun protest vormen noch de burgerlijke emancipatiebeweging noch de arbeidersbeweging een voorbeeld. Het gaat veeleer om een nogal diffuus gezelschap, dat men aantreft in de anti-kernenergiebeweging, ecologiegroepen, de vredesbeweging, alternatieve groeperingen, minderheidsgroepen (ouderen, homoseksuelen, invaliden) nieuwe secten, religieus fundamentalisme, belastingprotestbeweging, schoolprotest van ouders, verzet tegen modernistische hervormingen en de vrouwenbeweging.

Eigenlijk, zegt Habermas, staat alleen de laatste, de feministische beweging, in de traditie van de grote emancipatiebewegingen. Daarom is die beweging offensief, terwijl de andere veeleer defensief zijn ingesteld. In het algemeen gaat het om:

- „groene” problemen: de aantasting van het milieu;
- de problemen van de overgecompliceerdheid van de samenleving;
- de reactie op een cultureel verarmde en eenzijdig gerationaliseerde alledaagse praktijk (praxis).

In veel gevallen (ik volg nog steeds Habermas) gaat het om niet al te realistische positiekeuzen. Habermas ziet daarin het verzet tegen wat hij noemt „de kolonialisering van de leefwereld” door de modern-maatschappelijke rationalisering die kenmerkend is voor het moderne kapitalisme. Hoe verhoudt zich de „nieuwe politiek” tot de politiek in ons drie- of vierstromenland? Net als Touraine ziet Habermas de nieuwe conflicten zich schuiven over het traditionele verdeelingsconflict, maar of hij leest geen Frans of de hele context waarin Touraine het probleem aan de orde stelde, spreekt hem niet aan. In de overvloedige

literatuuropgave komt Touraine niet voor. Habermas is bezig met de opgaven, waarvoor de „kritische Gesellschaftstheorie” staat, terwijl Touraine probeert greep te krijgen op de ontwikkelingstendenzen in een na-industriële samenleving. Daarom stoot Touraine door naar een kritische beschouwing over het socialisme (ontstaan uit de verdeelingsproblematiek) en hij spreekt van een „après-socialisme”, een fase waarin het socialisme uit de tijd is geraakt. Habermas stuit op de nieuwe conflicten vanuit zijn blijvende preoccupatie met wat hij ziet als de spanningsverhouding tussen kapitalistische produktiewijze en democratische samenleving.

Toch helpt Habermas bij het stellen van het probleem. Hij laat immers zien waarom het zo moeilijk is om de nieuwe conflicten uitgangspunt te maken voor de opstelling van een politieke stroming of zelfs een politieke partij. Het gaat om een „periferie”. Een periferie die gemakkelijker bij de ene partij terecht zal komen dan bij de andere. Maar voor elke groepering binnen die periferie zal het om een andere partijkeuze kunnen gaan. Mijn les uit het „après-socialisme” dat politieke partijen die in het verdeelingsconflict hun focuspunt zoeken, uit de tijd zijn en dat het socialisme zijn nadagen beleeft, blijft uiteraard (maar wie had anders verwacht) recht overeind staan.

1) Zie mijn artikel daarover in *NRC Handelsblad*, 17 april 1981.

2) Jürgen Habermas, *Theorie der kommunikativen Handlung*, Band 2, Frankfurt, 1981, blz. 576 e.v.